

Unge funksjonshemmete i møte med NAV: Ett år med arbeidsavklaring

Sammendrag

Rapporten bygger på en studie av unge funksjonshemmete utenfor arbeidslivet. Fokus er på deres samhandling med NAV med sikte på arbeid. Vi har samlet erfaringer fra 16 unge funksjonshemmete og deres veiledere på to tidspunkt med ett års mellomrom. Vi har særlig vært opptatt av erfaringene med det nye systemet for arbeidsavklaring, men ser det i et bredere bilde der den øvrige kontakten med NAV og brukernes totale livssituasjon inngår. Bildet vi tegner er komplekst og på noen områder mer nyansert enn tidligere studier kan tyde på. En oppsummering i noen punkt går som følger:

1. Et overordnet inntrykk fra tidligere studier er en relativt sterk kritikk av det som skjer i kontakten med NAV. Våre data gir et mer blandet og nyansert bilde.
 - a. Vi kjenner igjen mye av kritikken, blant annet knyttet til ventefaser, timing av tiltak, tiltak med lite retning, og at det kan skorte på veilederes kompetanse om funksjonsnedsettelse.
 - b. På den annen side har mange brukere et godt forhold til sine veiledere og flere veiledere «strekker» regelverket for å møte den enkeltes behov.
2. I løpet av ett år har ti av 16 kommet nærmere jobb. Vi kan ikke utelukke at vi har fanget et positivt øyeblikksbilde, men kan se noen mønster:
 - a. Det ser ikke ut til at det fins en bestemt type tiltak som virker. Det handler snarere om at tiltaket passer til personen – til rett tid.
 - b. Prosessen kan ta lang tid. Mange av dem som har kommet nærmere jobb har vært lenge i systemet. Et positivt utfall kan ta mye lenger tid enn det er tatt høyde for i fire-årsregelen for AAP.
 - c. Der en ikke har kommet nærmere arbeid ser vi en kombinasjon av en ustabil helsesituasjon, feilslåtte tiltak og liten grad av brukermedvirkning.
3. Veilederne ser arbeidsevnevurdering (AEV) som en nyttig redskap, men det kommer også fram at det er langt mellom «AEV på papiret» og «AEV i praksis». Vurderingene er lite oppdaterte, en fyller ofte bare ut «må-punkter» og det er lite medvirkning. Flere veiledere forteller at utfyllingen av AEV, stikk i strid med intensjonene, medfører at en får mindre tid med brukerne.
4. Både arbeidsevnevurderingen og egenvurderingen er helt perifere i brukernes fortellinger. De færreste husker at det er gjennomført, og når det huskes er det gjerne knyttet til negative hendelser (som avslag på stønader).
5. Selv om brukermedvirkningen i arbeidsevnevurderingene kan være liten og med lite fokus på ressurser og muligheter, er dette likevel ikke dekkende for den samlede kontakten mellom bruker og veileder i NAV. I andre samtaler var det oppmerksomhet

mot informantens ønsker og ambisjoner, og også ressurser. En vurdering av den samlede kontakten gir et bedre bilde enn en vurdering av AEV og egenvurdering isolert sett.

6. I motsetning til enkelte tidligere studier ser vi ingen tegn til at veiledere er raskt ute med å foreslå uføretrygd. Slike forslag kan tidvis komme fra leger, men sjelden NAV.
7. Motivasjonen for arbeid synes høy blant informantene. For de fleste framstår uførestønad som siste utvei. Vi kan se spor av at noen som har gått lenge i systemet er i ferd med å resignere, men ingen tegn til at det gjøres økonomiske kalkyler eller andre ting som tyder på at gunstige trygder svekker motivasjonen for arbeid. De moralske og personlige omkostningene ved å stå utenfor er mer enn store nok.
8. Bistanden som NAV yter gruppen unge med funksjonsnedsettelse treffer bedre i de tilfellene hvor brukeren har mer personlige og sosioøkonomiske ressurser. Disse brukerne er mer fornøyde med samarbeidet med NAV, de utøver mer brukermedvirkning og de oppnår bedre resultater i forhold til arbeidslivet enn gruppen med mindre ressurser.